

Baráti emlékezés Erdi Ferencre

Magyarország tudós fiát, a népi író- és politikust, megdöbbenve gyászoljuk mi is, romániai barátai és olvasói.

A kedves makói család szülőttére fél évszázada egyre szélesebb körben figyeltek fel. A kis diákot eleinte csak a legrégebben kertészkedő magyar parasztok, a makói hagyások büszke öntudata vette számba. Továbbtanulása természetes következménye volt e kötelességtudást és fölvilágosultságot sugalló, igényes közösségi magatartásnak. Az egyetemista egyik legtermékenyebb tagja lett a Szegedi Fialatok falukutató társaságának a 30-as években. Nemcsak makói rokonai közt volt otthon, valahányszor nyaranta hazasietett a munka dandárjára s beállt a

kasza, a kapa mellé az ősi sorba. Az eldugott tanyák egybesereglett népe elé is úgy állt ki esti előadásainkon, amikor a csizmaszárunkon felül befolyó sár tengerén átvergődve megérkeztünk egy-egy központba, hogy a Viharsarok gyanakvó népe is azonnal egyenrangú fiaként vitatkozott vele. Ez a közvetlen magatartás jellemezte végig viszonyát a Futóhomok népéhez.

A fiatal jogászdoktort a makói hagyások annyira a magukénak érezték, hogy önként adták össze azt a nem hivatalos ösztöndíjat, mellyel Hollandiába mehetett tanulmányútra.

A gyökeres történelmi változást hozó 1945 óta már nem személyes benyomásokra támaszkodik emlékezésem, hanem közös barátok vallomására és kedves alkalmi találkozásokra. Földművelésügyi miniszter korában is az „otthoniak” véleményét leste aggodva, s igazságügyminiszter korában arra volt büszke, hogy több mint nyolcszáz esetben enyhíteni tudott az elhamarkodott ítéleteken. A Hazafias Népfront főtítkáraként szinte állandóan úton volt, de amíg Afrikát és Koreát repülőn látogatta meg, addig saját országában nemegyszer elakadt a tanyai utak hófúvásában. A Magyar Tudományos Akadémia főtítkáraként szívesen szervezett értekezleteket, amelyekre a kül-

döttek ragyogóra fényesített csizmájukkal állítottak be, végigkopogva a tiszteletre méltó folyosókon. Úgy tudott izes „szögediesön“ beszélni, hogy mindenkinek „meg köllött“ értenie legkomolyabb tudományos fejtegetését is.

Összes szerepei közül saját bevallása szerint az agrárszociológusé volt a legkedvesebb. Egészséges életmódját Pesten is folytatta, akár mintaképe, „Zsiga bá“. Este korán feküdt, hajnalban kelt, s reggel fél nyolcig az íróasztala mellett ült. Ez volt az ő ideje. Akkor szedte ráncba és vetette papírra azokat a gondolatokat, melyek a magyar parasztság szocialista módosodását egyengették, s amelyekhez a nyersanyagot részben mindvégig személyes te-repmunkával szerezte, részben a modern technika minden eszközét fölhasználó kedves Mezőgazdasági Kutató Intézete lyukkártyákon tárolta neki. Fél nyolckor nekiindult a „szolgálat“-nak, mert minden egyéb csak az volt számára, és sok volt a szolgálat és nehéz.

Rendszerint késő délután tért haza a családi otthonba, ahol gyermekei várták, a felesége, aki érte minden más hivatást otthagyott, mert valakinek az otthoni szolgálatot is el kellett vállalnia. A család éppúgy megmaradt számára ősi fészeknek, mint a földet művelő atyafiság. Az otthont óvta, védte, segítette. Még „káderese“ is volt otthon, egy valódi alföldi puli. Vendégeit felesége oldalán a lépcső tetején várta be mosolyogva, míg a puli elébük szaladt. Akit megmorgott — arra ügyelni kellett, s csak kevesen voltak, akiket a szigorú puli barátságosan fogadott. Azokat, akiknek nem volt miért félniük tőle.

Váróné Tomori Viola

Maradnak a művek!

„Nem az énekes szüli a dalt, a dal szüli énekesét“ — olvassuk le Babits Mihály síremlékének feliratát Ferenczy Béni domborművéről. S rádöbbenünk, hogy a költőnek emléket állító szobrászra is illenek e sorok. Rádöbbenünk, hogy sokszorosan igaz ez itt, ahol — megfakulva a távolodó időben — egyre kevesebb személyes emlék emlékeztet már rá.

Maradnak hát a művek!

Íme a szobor, közgyűjteményeinkbe került műveinek legszebbike: Ferenczy Béni terrakottába égetett remeke, az Avasi paraszt.

Nagybányáról származott át Kolozsvárra. Tizenöt éve már, hogy tulajdonosa a kolozsvári Művészeti Múzeum. Felbukkant (igaz, rövid időre) a múzeumi alapkiállításon, de úgy tűnik, még nem találták meg végleges helyét a gyűjteményekben. Holott!... De hadd emlékeztessünk arra, ami idestova művészettörténetírásunk közhelyének számít már. Emlékeztessünk rá, hogy a Ferenczy családot a művésztelep hazaivá honosodásának sorsdöntő esztendei fűzik hozzánk, hogy a család valamennyi alkotója Nagybányáról lendül pályájára, életművük így joggal a mienk is. Ferenczy Béninek, a magyar szobrászat e kivételes tehetségű formaművészeinek életútja ugyancsak példázza ezeket a kapcsolatokat. Hat éves, amikor Noémivel, ikertestvérével együtt apja,

Ferenczy Károly Nagybányára hozza. A család házat vesz a veresvízi bányász-negyed kapujában, s a gyermekek — Béni, Noémi meg a náluk néhány évvel idősebb Valér — itt nőnek fel a művészet iránt fogékony ifjakká. Béni három éven át tanul a festőiskolában, s egészen fiatalon, 1912-ben már a Nagybányai Festők Társasága tagjává választják. A háborút követően, tíz évig — míg édesanyja él — bécsi emigrációja idején gyakran látogat haza Nagybányára.

S még egy epizód: 1920 őszén Ferenczy Béninek, aki korábban Pestről a fehérterror elől menekült el, most az októberi általános sztrájkban való cselekvő részvétele miatt kell Nagybányáról távoznia. Munkásmozgalmunk történészei is keveset tudnak erről. Hangsúlyosan azért említjük itt, mert a szobor is, amelyről szólni kívánunk, ezt az epizódot eleveníti fel.

Tehát a szobor...

Portré, az agyagművesség legegyszerűbb technikájában, a terrakottában. Egy avasi paraszt képmása. Férfivá érett ifjút ábrázol, jellemének és etnikumának sajátos vonásaival. Aki csak egyszer is járt az Avasban, minden bizonytalanság nélkül felismeri ezt a népi karaktert a szoborban, mely nagyon realiztikus és nagyon megszerkesztett. A Ferenczy-szobrokon újra meg újra felsejlő klasszicista szemléletet példázza ez a képmás. Az erőteljesen megrajzolt orr, az ajak kemény vágása, az izomzatot és az arccsontok belső konstrukcióját láttató profil és áll olyan közel hozzá a klasszikus (itt római) példaképeket, mintha az akadémiák mintapéldányai vagy múzeumi relikviák nyomán építette volna meg. Többet ad a haj mintázata. A homlokba hulló

fürtök: az avasiak sajátos hajviselete. De ahogy Ferenczy megmintázza, az valóságos technikai bravúr. Itt minden fürt szabadon hull a homlokba, a haj szabadon csavarodik fürtökbe, nyoma sincs még a szobrain később jelentkező stilizáltságnak. Mintha a klasszikus formákat igyekezett volna feloldani, kontrasztképpen a haj aprólékos megmunkáltságával. Ilyen kontrasztokat, indulatot és nyugalmat, feszítő energiákat és önmegtartóztatást, de mindenekelőtt valami sugárzó emberi méltóságot áraszt ez a szobor. Az avasi román parasztot művészetünkben ilyen erővel csak Vida Géza ábrázolta.

Ferenczy Béni katalogizált szobrai között, furcsamód, nem szerepel ez a remek alkotás. Mikor készülhetett? A szobor hátoldalán csak egy vékony, bekarcolt aláírást találunk: Ferenczy Béni. Sem évszám, sem a keltezés helye, csak stíluskritikai alapon közelíthetünk

hozzá. Ferenczy, mióta Bourdelle tanítása közelhozza a klasszicista szemlélethez, többször is visszatér a görögös-latinos fogalmazáshoz. Legkorábban, a tízes évek második felében bukkannak fel nála e látásmód külsőségei. Klasszikus arányú Lépő nője 1917-ben készül el, s ezen a modell hajviseletének ugyanolyan megformálását fedezzük fel, mint az Avasi paraszton. A válaszhoz közelebb visz terrakottáinak áttekintése is. Égetett agyagszobrainak és vázáinak közel egyharmadát egyetlen esztendőben, 1916-ban készíti, hogy azután, nagy kihagyásokkal, egy-egy évben legfeljebb egy-két terrakotta szobra kerüljön ki nagybányai, bécsi vagy budapesti műhelyeiből. Nagy a valószínűsége így, hogy a keltezetlen s minden bizonnyal gipszminta után öntött szobor a tízes évek második felében vagy éppen 1916-ban készült. (Nagybányai eredetére a szobor anyaga utal; a felhasznált sárga agyag lelőhelye kimutathatóan — Szabó János keramikus közlése szerint — Nagybánya környéke vagy a szomszédos Felsőbánya.)

Nem közömbös ennek a szobornak a sorsa.

Ferenczy Béni és Noémi, amint említettük, aktív szervezői a romániai munkásság 1920. évi első általános sztrájkjának. Noémit törvény elé állítja az Averescu-rendszer, Béni Pozsonyon át Bécsbe távozik. A részleteket a további kutatásoknak kell kideríteniük, de bizonyosnak tűnik, hogy éppen a történetek idején kérnek fel egy nagybányai román ügyvédet — mellesleg lelkes műpártolót — ügyük védelmére a törvény előtt. Honoráriumként az ügyvéd ezt a szobrot kapja, majd a család tulajdonából, az özvegy felajánlására — vásárlás útján — a kolozsvári múzeumba kerül az Avasi paraszt.

2414 — ez a Ferenczy-szobor múzeumi katalógus-száma. Művészi értéke, keletkezése, ihlető témája, közelmúltunk történelméhez fűződő sorsa arra int: meg kell végre keresnünk a helyét hazai művészetünk alkotásai között.

Murádin Jenő

A falu feledésbe vesző hétköznapjai

Világunk arculatának változását legszembeütőbben falvainkon észlelhetjük. Az életmód átalakulása szükségszerű és hasznos, minthogy kellemesebb, emberibb létet alapoz meg, az ember azonban emlékező és értékmegőrző lény. Tanulsgékként megőrzi múltjának emlékeit (még a rosszakat is!), és élő hagyományként gyakorolja mindazt, ami értékéből és társadalmi hasznosságából nem vesztett, vagy az új időknek megfelelő tartalommal tölthető meg.

A falusi életforma gyökeres megváltozása arra int bennünket, hogy nagyobb gondot fordítsunk múltunk emlékeinek megőrzésére, hagyományaink ápolására. Jól tudjuk, sok minden történik népművészetünk alkotásainak megőrzéséért és magának a népművészeti tevékenységnek a kiterjedéséért. Ezeket az akciókat örömmel fogadjuk, arra azonban már kevesen gondolnak, hogy egy szép varrottas, a szorosan vett művészi munka előfeltételként több háziiparág (fonás, szövés, kelmefestés) közreműködését igényli. Nyilvánvaló, hogy a varrottas mint népművészeti alkotás értékes még akkor is, ha anyagát nem házilag készítették, hanem gyári termék. A társadalom fejlődé-

sének kutatóját azonban érdeklik ezek a gyáriparral való versengésben „természetes halállal“ kimúlt háziiparágak, kezdve gazdasági-technológiai vonatkozásaitól egészen szókincsükig. Sőt, az iparnak sem ártana pontosan megtudnia, milyen minőségű a népművészeti alkotás nyersanyaga, technológiája, milyennek kell lennie ahhoz, hogy hozzájáruljon a hagyomány teljes hangulatának kialakításához.

Hasonló megfontolások érvényesek a többi népművészeti ágra (keramika, famegmunkálás) is. Nemcsak a szépet kell megőriznünk és fejlettebb technológiával újra meg újra megvalósítanunk, gondolok például a népi díszítőelemek felhasználására a dísztárgy-iparban, hanem eredeti technológiájuk emlékét is — a helyes történelmi távlat felmérése, az utókor okulása végett.

Felmerül a kérdés: csak a népművészet esztétikai hagyományai hasznosíthatók-e a jövőben, a háziipar, a falu termelési gyakorlata és általában a népi praktikák pedig — a sokkal hatékonyabb gyáripartól kiszorítva — a műzeumba kerülnek, esetleg a feledés homályába vesznek? A válasz nem olyan egyszerű. Falun ma cseréppel fedik a házakat, takaréktűzhelyen főznek és villanypalattával világítanak. Jól van ez így, senkinek sem kell sajnálnia a rothadó szalmatetőt, a kormozó nyílt tűzhelyet és a pislákoló mécesest. Ifj. Kós Károly azonban érdekes könyvecskében igazolta, hogy mi mindent tanulhat és hasznosíthat a természetjáró ember a nép természettel vívott harcának évezredes tapasztalatából.

Népi gyógyítási módok. Látszólag gyakorlati fontosság nélküli probléma — adalékok a kuruzslás történetéhez. Valóban, a népi gyógymódok, még azok is, amelyek nem minősülnek kuruzslásnak, hatékonyságukban általában messze elmaradnak a modern orvostudomány eredményei mögött. Felmérésük azonban a hazai gyógynövénykincs pontosabb feltérképezéséhez és a „hagyományos“ (tehát a környezeti hatásokkal és az életmóddal szoros kapcsolatban levő) betegségek körülhatárolásához segíthet hozzá. S ez már nemzetgazdasági érdek. Bár ezzel eltávolodom attól a gondolatsortól, amely a népművészeti értékek megőrzésének problémájából indult ki, mégis megemlítem azt a veszteséget, amelyet a falusi emberek gombaismeretének — számos vidéken észlelhető — sekélyesedése okoz: egy hold erdőterületen közepes csapadékú évben legalább 5 kg ehető gomba terem, hozzáértés híján azonban mind kisebb részét értékesítjük (különösen, ami a választékot illeti).

Sokan irtak eddig a falusi múzeumok érdekében, jómagam is. Az ötletet azonban — a közeli megvalósulás reményében — nem árt újra meg újra felemlíteni. Részben késő már, de még nem teljesen elveszett ügy a néhai falusi élet tárgyi emlékeinek megmentése. Sok faluban akad egy-egy olyan régi ház, amely (talán egy kis jóindulattal) maga is műemléknek számíthat, és mint ilyen megfelelő otthona lehet a falu múzeumának, letéti helye mindazoknak a tárgyaknak, amelyekkel a falu népe létéért küzdött, és amelyekkel otthonát, környezetét szépítette.

Itt azok közül a tárgyak közül sorolnék fel néhányat a figyelem felkeltése végett, amelyeket kevesebbre becsülünk, mint a népművészet alkotásait. A táplálkozás sokrétű tevékenységének emlékei; a világítás, gyertyakészítés és szappanfőzés, az építkezés eszközei; a vadászat és halászat változatos szerzeményei... S még sokáig lehetne sorolni, mi minden kívánczik a múzeumok tárlóiba, a díszítőművészet és a viselet joggal csodált tárgyai mellé. A gyűjtögetés emlékeit a gyűjtés tárgyainak (bogyók, gyökerek, gyógynövények) mintagyűjteményei idézhetik fel. Nem érdemtelen a mezőgazdasági termelés esz-

közei mellett területi eloszlásuk emlékeit is megőrizni (például térképen feltüntetni: mit hol természettek, merre legettetek). A feladatok tovább sorolása fölösleges — akad majd hozzáértő, aki vállalkozik egy részletes falumúzeum-útmutató megírására.

Lényeges az, hogy ne csak a falu életének tárgyi emlékeit őrizzük meg, hanem azt is, ami őket — hasznosságuk idején — élte: a falusi emberek évszázados tapasztalataiból kikristályosodott eljárásokat, technológiákat. Tehát nemcsak állapotokat, hanem folyamatokat is meg kell őriznünk azok számára, akik időben is teljes képet akarnak nyerni arról a vidékről, amelyen élnek. A múzeumi tárgyak gyűjtését a még emlékezetben élő eljárások szorgos lejegyzése kell hogy kísérje. Egy történelmi változáson keresztülment életforma emléket kell a maga teljességében megőrkíteni, mert nincs szöttek szövszék nélkül, mázas bokály égetökemence nélkül, és általában minden ünnepi forgatag mögött ott rejlik a hétköznapok hosszú sorának kevésbé látványos, de nélkülözhetetlen munkája.

Mindennek a megvalósítása nem igényel különösebb anyagi befektetést. Egy házat kell közmunkával rendbehozni és a többi azoknak a lelkes munkájára vár, akik ragaszkodnak falujuk múltjához. S mindenhol akad egykét orvos, mérnök, tanár vagy más falusi értelmiségi, aki szívesen irányítaná ezt a tevékenységet. Esetleg a művelődési háznak külön e célra alakult szakköre!

Nem vagyok a néprajz szakértője, még csak amatőr művelője sem. Hiányérzetem támadt, s úgy gondoltam, közérdekű ezt nyilvánosan megfogalmazni: nem lesz alkalmunk a falu hétköznapjainak számunkra egyáltalán nem közömbös emlékeit megismerni és tanulmányozni, ha nem gondoskodunk az utolsó percekben a megőrzésükről. S ezek az utolsó percek is fogytán vannak már.

Salló Ervin

Meglátni és kifejezni

NÉGY KÉP

1. Fények... Szürke, fekete, fehér. Vagy még inkább: fekete, fehér, szürke. Hiszen középen villog a fehér, egyik oldalt fekete kontrasztal, másikon finom szürkékkel határolva... Szabálytalan sávok. Vannak, akik alakokat látnak benne. Én is felfedeztem egyet. De azóta sem találok szebbnek. S addig is éppúgy gyönyörködtem benne. Bár függőlegesekre épül a kompozíció, mégis valami sudár, felfelé szárnyaló nyugalmat, tisztaságot látok benne. Ha hangosan szólnék mellette, lehet, hogy megszegyelném magamat.

2. 1970. május... Életem legjobb riportképe — mondotta róla Bartha Árpád. Es valóban, bárhol jelent meg vele, mindenütt nagy sikert aratott. Ha akarná, százassal tudná eladni. Hiszen: igénylik az emberek, s állandóan kérdik: nem csinálna-e nekik egyet belőle? Nem egy barátjának a lakásában ott díszleg a falon... Én mégsem a riportképet látom benne. Nem azt, hogy 1970 májusában szörnyű napokat élt át az ország. Illetve azt is. De azon túlmenően emberi megpróbáltatásokról beszél nekem. Végtelen monotóniáról

s benne a szenvedésről... Szürkén hullámzó víztükör. Azt hiszem, ez a kép bármelyik nemzetközi kiállításon megállná a helyét.

3. Asszony... Az ajtóban áll. Fekete kendő, fekete lájbi, ruha, harisnya és cipő rajta. Fekete keretbe foglalja az ajtó kivágása. Ez az asszony háttal áll nekünk. S mégis többet mond el róla így a fénykép, mintha előtünk volna az arca is. Nem egy bizonyos valaki ő, hanem csak egy asszony. Egy a sok közül. Egy meghajlott hátú élet. Búcsúzó ember. Megáll még egy pillanatig az ajtóban, aztán elindul... Szemben vele kerítés, fehér falú, hóval borított falusi ház.

4. Kőarc... Be szép is tud lenni a kő! Ha pattintják, faragják, sohasem törik simán. Höbörcsös a felülete... És arc is ez. Kőarc. A szemek: fekete árnyékok az egyenlőtlen felületen. Az orr: kiálló orom. S a száj: az épület falába épített kő cement-kötésének a vonala... Itt is fekete és szürkésfehér. Láthatsz benne rémet. És láthatod a természet arcát is. Az éjszaka nyugalomát. Vagy ha nem képzelsz bele semmit, gyönyörködhetsz a fények és árnyékok nagyszerű játékában. S abban, hogy be szép is tud lenni a kő!

ADATOK

1937-ben született a Kovászna megyei Lécfalván. 1954-ben fémipari szakiskolát végzett. Volt vasesztergályos, könyvelő, „szabadúszó” fotós az Új Időnél, az új megyei lapok megalakulásától (1968) a Sepsiszentgyörgyön megjelenő Cuvintul Nou fotóriportere.

Az első országos kiállítás, amelyen részt vett, a szatmári Ifjúmunkásmatiné keretében volt 1965-ben: I. díjat nyert. Bukarestben, Iași-ban, Craiován és Kolozsváron szerepelt még. Majdnem minden részvétele újabb és újabb kitüntetések hozott. Művészfotóit az ország szinte valamennyi jelentősebb lapja közölte már (Gazeta literară, Astra, Korunk, Utunk, Új Élet, Brassói Lapok, Karpaten Rundschau, Femeia, Almanahul). De azt, hogy nem öhajtana-e a Fotóművészek Országos Szövetségének a tagja lenni, még soha nem kérdezte meg tőle senki.

BESZÉLGETÉS

— Mi a véleményed az ösztönösség és a tudatosság szerepéről a fotóművészetben?

— Az én esetemben mind a kettőről beszélhetünk... Talán a tudat szerepe lehetne nagyobb. De vannak esetek, amikor az ember az ösztöneire kell hogy támaszkodjon. Például a riportfotózásnál. Az absztrakt dolgoknál már sokkal inkább beszélhetünk tudatosságról. Sokszor ugyanarra a kockára két felvételt is készítek. Lehet, hogy elsőre nem sikerül megvalósítanom az elképzelésemet. Ilyenkor megpróbálom újra és újra. A Kőarcok című sorozatomat például éjszaka, villanyfénynél készítettem. Két rendet is elrontottam, amíg rájöttem, hogy fél órányit kell működtetni a gépet, míg megfelelő fődöttséget kapok. Közben még le is igazoltattak...

— Vannak-e vesszőparipáid?

— Hát a fák. Emberi érzelmeket, emberi dolgokat látok bennük. Aktot

is. Amikor lenyesték az ágakat, könnyeztek. A szőlő is könnyezik ilyenkor, úgy mondják, attól nemesedik. Engem mindig megráz, amikor ezt látom. Szeretnék fellázadni!... Másik visszatérő témám: a kezek. Újabban pedig a kövek. A vonalakkal, a körökkel is mindig bibelődöm. Most nekifogtam a falusi életképeknek. Nem köt úgy le, mint a fák. Talán mert könnyebben kínálja magát a téma. Valósággal kilököm, hiszen bennem van. Látom, tudom, hogy mit fog tenni az a macska a következő pillanatban. Könnyebb hát a dolgom...

— Ezek szerint a fotózásban is nagyobb öröm, ha olyasmit fedezel fel, amit más nem?

— Igen. Ez a legnagyobb öröm. Itt van a villámsújtotta fa. Ez az én szobrom. Sok emberrel elhitettem, hogy én faragtam... Ezt kellene hogy tegye mindenki. Ne kezdjük egymás témáit elorozni. Hisz annyi minden van. Olyanok egysesek, mint a gyermek. Ha látja a társát játszani, ő is oda megy...

— Falusi sorozatodban nem látom az újat. Vajon nem mások után mész ott te is?

— Kakass barátom vízvetést és órvetést fényképeztetett. Rájöttem, nekem ezeket az embereket meg kell örökítenem. Ha mi most nem tesszük ezt meg, talán holnap már késő lesz. De nem pusztán dokumentáció akar azért lenni. Több is van benne... Ezeket a bajuszos embereket le kell fényképeznünk, mert eltűnnek. Úgy érzem, ez kötelességem.

— Miben látod a fotózás továbbfejlődésének a lehetőségét?

— Nem ártana egy fotóművészeti főiskola. Vannak már olyan országok, ahol katedrát kapott a filmművészet mellett a fénykép is. Kiadványok kellenének, az eddigieknél nagyobb számban. Könyveket is lehetne illusztrálni fotóval. Ne csak képzőművészekre bizzanak ilyesmit. Múteremre lenne szükségünk nekünk is. Amíg többen dolgozunk egy-egy laboratóriumban, akarva-akaratlan hatunk egymásra. Ha van egy témám, s elmondom valakinek, elveszti a jelentőségét. Már nem kívánom annyira, hogy megcsináljam. Kibeszéltem magamból. Igazán szép, értékes fotókat vásárolhatna az állam is, s múzeumban gyűjthetné össze őket. Úgy, mint ahogy a festményekkel teszik. Emberek is díszíthetnék velük a lakásukat. Nagyobb értékük lehetne. Jelenleg csak a családi képeknek van becsük az átlagemberek szemében. S ha tetszik is egyik-másik felvétel, akkor sem a művészi tárgyat látják benne, amit érdemes lenne megvásárolni. Számos képpel nyertem díjat különböző kiállításokon, de soha egyetlen sort sem írtak le ezekről.

— Érvényesíteni tudod-e saját lapodnál az ízlésedet?

— Nem. Olyanok diktálnak, akik nem értenek hozzá. Én tudatosan készítettem a főnököm ízlése szerint a képeket... Szét kellene küldjenek bennünket az országba. Hogy minél többet lássunk. Hisz a fotós anyaga az élet...

— Szoktál-e színesben is dolgozni?

— Nem. Én a feketében láthatok akármit. Ha viszont valamit, mondjuk, pirosban hoztam ki, azt csak pirosnak láthatom.

— Vágyaid?

— Szeretnék egy könyvet kiadni, Az én fotóim címmel. Ilyen ciklusok lennének benne: FÁK, KÖVEK, VIZEK. Szeretnék deszkafelületre, kőre, vasra dolgozni... Színházban díszletet készíteni... Igazi riportokat fényképezni. Olyant, hogy szövegre ne is legyen szükség. Például egy művészt úgy bemutatni, amint éppen dolgozik, külön a kezét, s néhány munkájának a re-

produkciónját... Meg aztán egy olyan egyéni kiállítást is szeretnék, ahol egészen nagyméretű fotókat állítanék ki. S a teremben közben szólna a zene... Szakítanék a hagyományos tárlási módokkal is. És megvalósítanám régi tervemet: a térfotót...

PORTRÉ

Megjelenésében egyszerű. Nem a külsejével akarja felhívni magára a figyelmet. Sokan darabosnak, nehéz embernek tartják. Talán mert véleménye van a dolgokról. Mesterségét szereti. Képes lenne éjjel-nappal csak arról beszélni. De azért igyekszik másban is tájékozottságot szerezni. Rendszeresen olvas, képezi magát. Amikor jut rá ideje. S érdekes, ha kedvtelésből fotózhat, nem fárad bele még akkor sem, amikor reggeltől késő estig dolgozik. Izlése, képszerkesztő egyénisége már nagyjából kialakultnak mondható. Nagyszerű meglátásai vannak. Mindig mindent figyel. Különösen a közeli témák meglátására nagyon érzékeny. Bár állandóan mérlegel, hogy mit hogyan is lehetne jobban megoldani, mégis inkább ösztönei irányítják cselekedeteit. Igen nagy szerepet szán kompozícióin a vonalaknak. Optimizmust, pesszimizmust, felfelé törést, nyugalmat vagy nyugtalanságot szándékszik velük kifejezni. Mindenben a harmóniát keresi. A formák egyensúlyát.

A nyugalom művészenek is nevezhetnők... De ez a nyugalom nem mint magatartásforma jelentkezik nála. Hisz épp nyugtalansága a biztosítéka annak, hogy művészete a jövőben tovább fejlődhet.

Gazda József

Kozma István:
Máramarosi
szőnyeg